

El jaciment Masia Figueras. Un establiment rural d'època romana (i II)

Judit Ciurana Prats

1. Les ceràmiques

1.4. La ceràmica comuna

La ceràmica comuna és el calaix de sastre on s'inscriuen tots aquells objectes ceràmics que eren utilitzats pels romans en l'elaboració dels seus menjars dins l'àmbit de la *culina* (cuina). Aquesta tipologia ceràmica no ha rebut tradicionalment l'atenció dels investigadors ja per qüestions estètiques, com és el cas de la ceràmica fina o vaixel·la de taula, ja per qüestions econòmiques, en el cas de les àmfores. Dins d'aquesta categoria ceràmica existeix una dicotomia ben definida: els recipients destinats als pro-

cessos d'elaboració en calent que han de ser resistents a l'energia calorífica i aquells que eren utilitzats en els processos d'elaboració en fred. En el quadre següent hem recollit tots aquests elements menys definits de l'*instrumentum domesticum*, que hem agrupat en quatre categories.

Entre els materials del jaciment de Masia Figueras, sobresurten algunes formes ben caracteritzades, si bé només en tenim constància a través de fragments: gerres, cassoles, olletes, plats-tapadora, petits vasos, morters... Moltes d'aquestes formes són genuïnament itàliques, com el morter; d'al-

tres són formes indígenes que perviuen. Entre aquest grup cal destacar un fragment de ceràmica comuna ibèrica. La ceràmica comuna oxidada romana es caracteritza per ser confeccionada amb torn ràpid i haver estat cuita en forns amb atmosfera oxidant.

Els fragments inventariats testimonien l'existència de gerres (*olpes*) amb una o dues nanses, cassoles (*scutella*) de fons convex i carena, plats (*catillus*) amb vores rectes, gots (*urnula*) i un morter (*mortarium*). Els morters estaven destinats a esmicolar els cereals o altres productes per a la preparació de menjars o salses. La peça MF-3 correspon a la vora vertical ben diferenciada d'un d'aquests *mortaria*. La meitat inferior d'aquests recipients du al seu interior petits fragments de sorra o material abrasiu. Pel que fa a la ceràmica de cuina reduïda, les seves característiques tècniques són les següents: pastes poc depurades amb inclusions de quars, sorra o calç, ela-

borades a torn o a mà i posteriorment exposades al foc reductor. Quant a formes presents a Masia Figueras, les olles són les predominants.

Una menció a part mereix la ceràmica comuna africana. Aquesta producció, com el seu nom indica, és originària de les províncies romanes del nord d'Àfrica, concretament a la Tunísia septentrional i Cartago. Presenta pastes ataronjades, de color maó i ben cuites.

El repertori de la comuna africana consisteix bàsicament en cassoles amb les seves respectives tapadores, si bé també hi ha olles. Les cassoles (*caccabus*) es caracteritzen per un fons convex i estriat en la seva part exterior que tenia com a principal funció distribuir uniformement l'escalfor durant la cocció dels aliments.

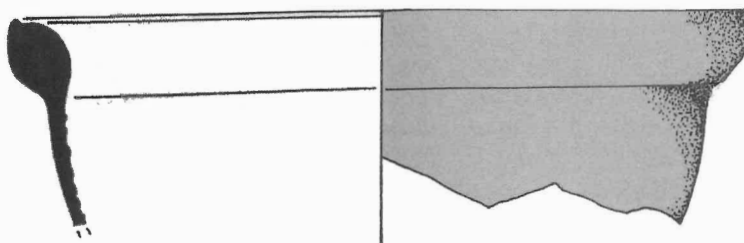
Entre els materials ceràmics de Masia Figueras comptem amb dues vores i un fons de cassola i una vora i dos fragments informes de plats-tapadora. La cassola identificada com a MF-2 era un recipient de parets lleugerament exvasades, amb una àmplia boca. L'entorn del llavi de la peça presenta un encaix per a la tapadora (forma *Ostia III*, 267). Pel que fa al plat tapadora referenciat com a MF-8 (forma *Ostia I*, 261), exercia una doble funció, de

La ceràmica comuna

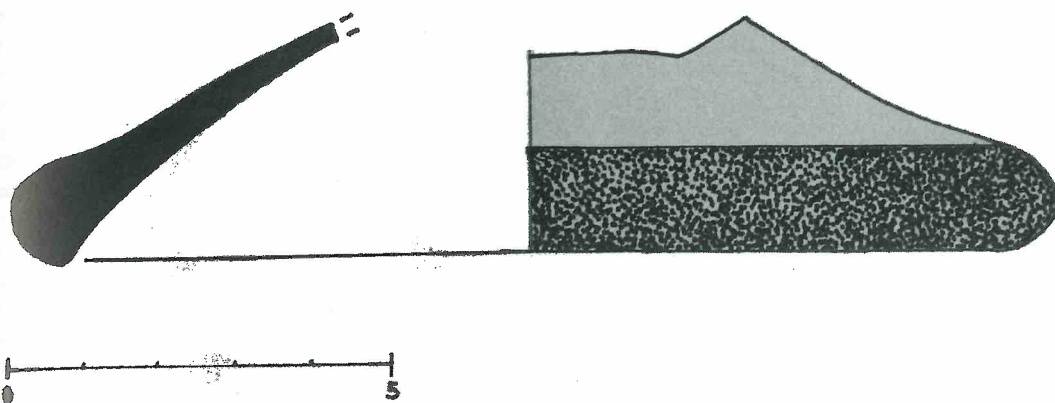
Tipologia ceràmica

Fragments

Ceràmica comuna ibèrica	1
Ceràmica comuna oxidada romana	67
Ceràmica de cuina reduïda romana	4
Ceràmica africana de cuina	11
Total	83

Cassola forma *Ostia III*, 267 (MF-2). (Dibuix: Comissió d'Arqueologia de l'IEV)

Tapadora forma Ostia I, 261 (MF-8). (Dibuix: Comissió d'Arqueologia de l'IEV)

tapadora i de plat només invertint-ne la posició. Disposava, a més, d'un peu anular ben diferenciat que permetia la utilització com a plat o tapadora.

Aquestes formes gaudiren d'una gran acceptació en el mercat i aviat aparegueren imitacions. Les imitacions són detectables gràcies a la disparitat de pastes que presenten. A Masia Figueras hi trobem fragments de cassola i de tapadora. La cassola MF-6 "plagia" la forma africana *Lamboglia 10A*: parets lleugerament exvasa-

des, amb un llavi regruixit en la seva part interna i fons convex i estriat. Fragments de carena testimonien també la imitació de cassoles com la *Ostia III, 267* o plats tapadora.

1.5. Les vaixelles importades

Tots els elements que analitzarem formaven part també de l'aixovar domèstic de la vil·la. Són produccions foranes que arribaren a la vil·la romana de Masia Figueras a través d'intenses relacions comercials. És

Les vaixelles importades

Tipologia ceràmica

Fragments

Campaniana B	5
<i>Terra Sigillata</i> sud-gàl·lica	11
<i>Terra Sigillata</i> hispànica	7
<i>Terra Sigillata</i> africana A	16
<i>Terra Sigillata</i> africana D	8
<i>Terra Sigillata</i> indeterminada	2
Total	49

significatiu que un establiment rural de l'interior (a uns 21 km del port de Tàrraco) aconseguís objectes d'aquestes característiques. Les vaixelles importades completaven els carregaments d'àmfores d'oli, vi,

salaons dels vaixells que, mitjançant la navegació de cabotatge, arribaven als ports romans. Aquests objectes, per les seves característiques formals, estaven destinats a l'àmbit de presentació de les menges i

FES-TE SOCI DE L'AAEET

Hi trobaràs les següents seccions:

- Secció de Bàsquet • Secció de Muntanya • Secció d'Espeleologia • Secció Slot Valls • Secció de Fotografia
- Secció de Cinema • Secció de Filatèlia, Numismàtica i Col·leccionisme • Secció de Ràdio • Secció Grup Atlètic

I a més rebràs, de franc, els onze números anuals de la revista *Cultura*, editada per l'AAEET.

Quotes anuals:

- 45 € (majors de 25 anys)
- 20 € (menors de 25 anys)
- 20 € (altres membres de la unitat familiar)

Associació d'Alumnes i Exalumnes de l'Escola del Treball de Valls

Muralla de Sant Antoni, 35, baixos. 43800 VALLS
Tel. 977 613 443 (a partir de les 7 del vespre)

vaixella de servei. En el cas de Masia Figueras, disposem d'un gran ventall de tipologies ceràmiques que abracen un ampli espectre cronològic. La producció més antiga es veu representada per la ceràmica Campaniana B i la més recent per la *Terra Sigillata* Africana D.

Una de les primeres produccions importades documentades és la ceràmica Campaniana B. Aquest tipus de ceràmica es produïa en tallers etruscs fins a mitjan segle I aC. La pasta és d'argila clara i el vernís és negre blavós. A la Tarracoenense és un indicador de l'entrada de productes italics, sobretot vi. Aquesta vaixella pigmentada tenia unes marcades arrels hel·le-

nístiques. Aquesta tipologia ceràmica donà pas a la *Terra Sigillata* itàlica, de la qual no tenim notícia al jaciment de Masia Figueras. Sí que comptem amb fragments de *Terra Sigillata* sud-gàlica. La *Terra Sigillata* sud-gàlica és successora de la tradició itàlica.

La producció gàlica és un dels millors exponents sobre l'estandardització i industrialització terrissaire coneguts en època romana. La *Terra Sigillata* sud-gàlica presenta nous matisos formals: els vernissos són més espessos i de tonalitat roja intensa i brillant i d'aspecte semivitrificat. La decoració té clares reminiscències de la seva antecessora i evolucionà cap al barroquisme. La *Terra Sigi-*

llata hispànica fou fabricada en diversos centres peninsulars des del segle I dC. Les primeres produccions que es denominen d'imitació es caracteritzen per mantenir vigents alguns elements ja tradicionals com fistons, garlandes, arcuacions... El sistema decoratiu que distingirà els vasos hispànics és el de motius circulars alternats amb elements de separació vertical, representacions d'animals, etc.

En el jaciment de Masia Figueras disposem de 24 fragments de *Terra Sigillata* africana de dos tipus: la A i la D. Ambdós tipus es distingeixen per un vernís ataronjat de tonalitat clara i pastes taronges. El vernís crea unes bombolles a la superfície que confereixen a les peces un aspecte típic de "pell de gallina". Els principals centres de producció es trobaven a l'Àfrica Proconsular i Mauritània, amb Cartago com a principal centre. Pel que fa a la *Terra Sigillata* africana D, les formes típiques són els plats de grans dimensions amb vernís només en la seva part interna i la rebava. És una producció ceràmica tardana que data de

principis del segle V aC.

2. Altres: elements metàl·lics i fauna

Dins d'aquest grup hem englobat aquells elements que no són ceràmics. Són elements minoritaris però significatius que ens donen informació sobre la fauna present en aquella explotació agrària. Destaca un fragment de mandíbula de bou o vaca i una ostra. Pel que fa a elements metàl·lics, tan sols disposem d'un fragment d'escòria de ferro.

3. Un enterrament amb aixovar

Durant les intervencions efectuades durant els anys vuitanta al jaciment de Masia Figueras, s'exhumà un enterrament que incloïa un reduït aixovar consistent en dos braçalets de bronze i una *acus crinalis* o *comatoria* (agulla de cap). Es tractava de la inhumació d'un individu de sexe femení jove o adult si tenim en compte la naturalesa de l'aixovar funerari, ja que manquem de més elements de judici perquè les restes humanes no foren sotmeses a cap anàlisi. Ignorem també l'orientació del cadàver.

L'esquelet presentava un bon estat de conservació, tan sols el crani estava fragmentat. El cadàver estava situat en posició de decúbit supí i a l'avantbraç esquerre hi lluïa dos braçalets de bronze. El braç dret es trobava estirat i paral·lel al cos, mentre que l'esquerre restava flexionat, amb la mà sobre el pit. L'agulla de cap va aparèixer prop del crani. L'esquelet aparegué enterrat directament a terra.

Cassola que imita la forma Lamboglia 10A (MF-6). (Dibuix: Comissió d'Arqueologia de l'IEV)

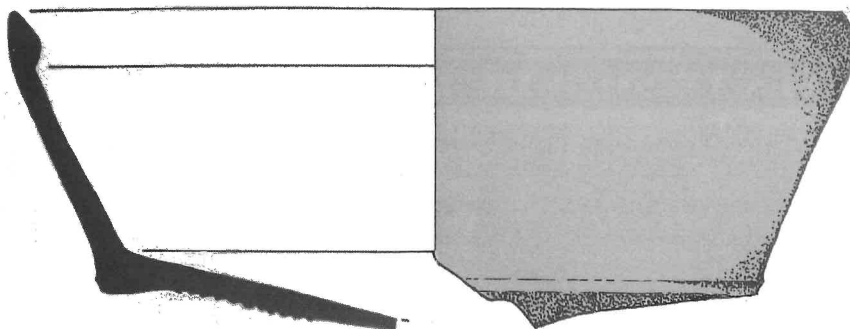
Elements metàl·lics i fauna

Fauna

Os indeterminat	3
Dent	1
Mandíbula	1
Ostra	1

Metalls

Escòria de ferro	1
------------------	---

Segons els testimonis consultats, no hi havia cap tipus de senyalització amb pedres, *tegulae*, lletades de calç o restes de tatxons o claus que indiquessin la presència d'un taüt de fusta.

Es tractaria, doncs, d'un enterrament humil directament relacionat amb l'assentament rural contigu. Els efectes personals de la morta (els dos braçalets i l'agulla de cap) acompanyarien la difunta en el seu viatge a la ultratomba. La deposició d'aixovar es relaciona amb la creença de certa supervivència conscient del mort i de la seva pervivència com a individu amb ànima immortal però que no perdria la seva individualitat.

Pel que fa a l'aixovar, els dos braçalets de bronze ja han estat estudiats per M. Ester Fabra i datats a l'entorn del segle II-III dC a partir de paral·lels. Es tracta de dos braçalets de bronze amb una tanca realitzada amb un sistema d'espirlals que permetrien adaptar-lo a les dimensions del braç. Un dels braçalets és de secció plana i l'altre, circular.¹

L'*acus crinalis* és d'os treballat amb un cap ben definit. Està formada per un cap de perfil hexagonal, d'uns 0,6 cm de gruix, amb un coll estret i un cos de secció circular, més ample en la part central. Aquest regruix es troba a 3,5 cm del cap. La seva longitud és de 5,1 cm, tot i que manca la punta. Pel que fa al gruix, oscil·la

entre els 0,6 cm del cap i els 0,2 cm del cos. Aquest objecte se circumscrivia a l'àmbit domèstic i al món de les dones. Les agulles s'empraven per elaborar formes de pentinat o entramats i recollits més complexos. També s'utilitzaven per fer els vestits, però, en el cas que ens ocupa, el fet d'haver estat trobada l'agulla *in situ* darrere el crani de l'esquelet indica que la seva funció principal era la de subjecció del pentinat de la difunta.

Si bé disposem de poques evidències arqueològiques, datem la inhumació del segle II de la nostra era, moment en el qual s'estengué la pràctica de la inhumació en detriment de la incineració que havia dominat els segles I aC i I dC.

4. Conclusions

Totes aquestes evidències arqueològiques permeten documentar l'existència d'una explotació agrícola d'època romana situada

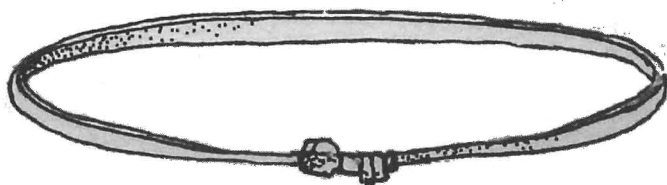

A dalt, instantània de la inhumació. El braç esquerre està flexionat damunt del pit i l'avantbraç llueix dos braçalets. (Foto: Comissió d'Arqueologia de l'IEV)

Braçalet de bronze de perfil circular, procedent de l'aixovar funerari de l'enterrament del jaciment de Masia Figueras. (Dibuix: Comissió d'Arqueologia de l'IEV)

El braçalet de bronze de perfil aplanat. (Dibuix: Comissió d'Arqueologia de l'IEV)

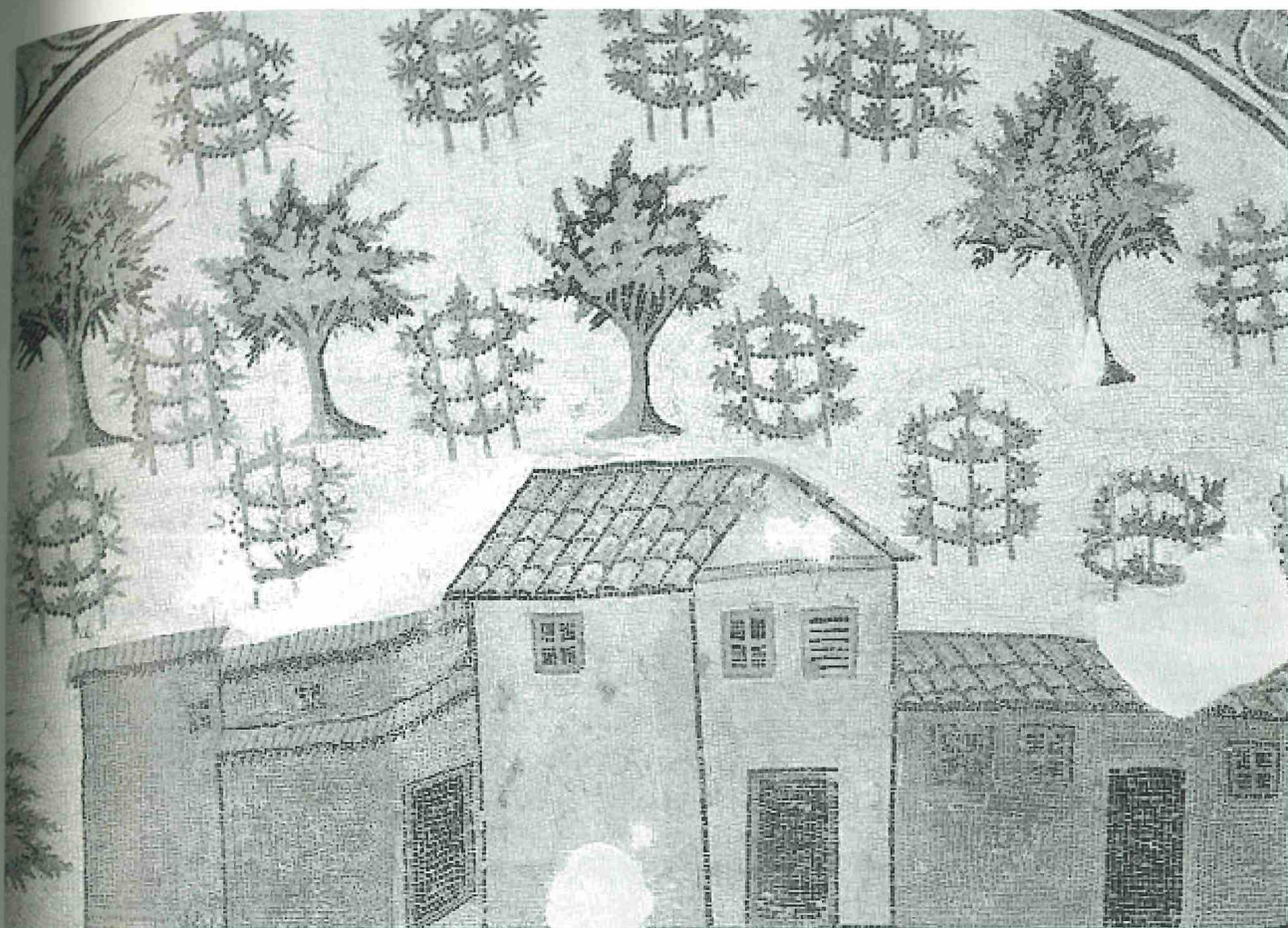
arran de torrent. El fet de no disposar d'una seqüència estratigràfica associada als materials que hem analitzat limita les conclusions que en podem extreure. La presència de material constructiu ceràmic (*tegulae, imbrices*, maons) evidencia la implantació de l'edifici romana en l'àmbit rural i, per tant, un elevat grau de romanització.

Pel que fa a la datació del jaciment, tan sols podem conjecturar. La presència d'àmfora ibèrica i Campaniana B, d'una banda, i l'existència de *Terra Sigillata* africana D, de l'altra, indica que els marges cronològics de funcionament de la vil·la, que són molt elàstics, es trobarien entre època republicana (mitjan segle I aC) i mitjan segle V dC. Es tractaria d'un assentament rural amb una llarga vida marcada per transformacions importants en la seva funció i estructura.

Alhora, cal destacar la presència d'una inhumació relacionada amb la *villa* que ignorem si formaria part d'una àrea funerària més extensa. Malauradament, aquesta tesi només podria ser validada mitjançant una excavació arqueològica. Tot i això, cal destacar la importància i significació de l'estudi del material ceràmic per aproximar-nos no solament a la realitat arqueològica del jaciment, sinó també a la vida quotidiana dels habitants de la vil·la, així com a les relacions comercials que s'hi emmarcaren.

L'agulla d'os (acus crinalis). (Dibuix: Comissió d'Arqueologia de l'IEV)

Mosaic amb la representació d'una vil·la (Tabarka, Tunísia). (Foto: Judit Ciurana)

Notes:

1. DDAA, pàg. 150.

Bibliografia

BÉAL, J. C. *Catalogue des objets de tabletterie du Musée de la Civilisation Gallo-romaine de Lyon*. Nouvelle série, 1. Lyon: Centre d'Études Romaines et Gallo-romaines de l'Université Jean Moulin, 1983.

BELTRÁN, M. *Las ánforas romanas en España*. "Anejo de Caesaraugusta", VIII. Publicació número 502. Saragossa: Diputación Provincial, Institución Fernando el Católico, 1970.

CASAS, J., CASTANYER, P., NOLLA, J.M.; TREMOLEDA, J. *Ceràmiques comunes i de producció local d'època romana. I. Materials augustals i altoimperials a les comarques orientals de*

Girona. Sèrie Monogràfica, 12. Girona: Centre d'Investigacions Arqueològiques de Girona, 1990.

DDAA. *El bronze en museus de les comarques de Tarragona*. Col·lecció "Diffundere", 2.

"Diari de la intervenció ar-

queològica efectuada durant els mesos d'octubre i novembre de 1983 a Masia Figueras". Inèdit.

FABRA, M. E., BURQUETE, S.; SOLÉ, D. "El seguiment arqueològic dels terrenys afectats per la variant de la carretera N-240 de passada per Valls" a "Quaderns

d'Arqueologia". *Quaderns de Vilaniu*, 33. Valls: IEV, 1998.

REMOLÀ, J. A. *Las ánforas tardo-antiguas en Tarraco (Hispania Tarraconensis). Siglos IV-VIII*. Col·lecció "Instrumenta", 7. Barcelona: Publicacions de la Universitat de Barcelona, 2000 ■

Totes aquestes evidències arqueològiques permeten documentar l'existència d'una explotació agrícola d'època romana situada arran de torrent. El fet de no disposar d'una seqüència estratigràfica associada als materials que hem analitzat limita les conclusions que en podem extreure. La presència de material constructiu ceràmic evidencia la implantació de l'edifici romana en l'àmbit rural i, per tant, un elevat grau de romanització.